

مسئولیت بین‌المللی قطع پخش ماهواره‌ای شبکه‌های

تلویزیونی ایران از منظر حقوق بین‌الملل

حسین رستم‌زاد، مجتبی ابراهیمی^۲

چکیده

قطع‌کنندگان پخش ماهواره‌ای برخی از شبکه‌های جمهوری اسلامی ایران، با عناوین ادعایی همچون اقدامات متقابل، اقتضائات تحریم‌های شورای امنیت و اتحادیه اروپا و نقض حقوق بشر توسط ایران تلاش دارند عمل خود را از لحاظ حقوقی مشروع جلوه دهند. تحریم شبکه‌های تلویزیونی ایران که خارج از رویه قطعنامه‌های سازمان ملل و به‌طور چندجانبه و یا یکجانبه، اعمال گردیده است منجر به نقض برخی اصول حقوق بین‌الملل همچون اصل آزادی اطلاعات و حق بر دریافت اطلاعات و حقوق معاهدات است. علاوه بر این، اقدام تعدادی از شرکت‌های ماهواره‌ای در برخی از مقاطع، در تحریم رسانه‌ای ایران بدون استناد معتبر به نقض شرایط پخش محتوای برنامه‌ها، نقض اصول «آزادی مشروط پخش برنامه‌های ماهواره‌ای» و «ممنوعیت انحصار در پخش برنامه‌های ماهواره‌ای» محسوب می‌شود. ضمن اینکه، این تحریم‌ها مغایر دکتترین تحریم هوشمند هستند؛ طبق این دکتترین، تحریم‌ها باید نهاد متخلف را که قاعدتاً نهادی دولتی است، هدف قرار دهند. نقض اصول حقوق بین‌الملل و تعهدات بین‌المللی در این خصوص، موجبات مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها و تحریم‌کنندگان رسانه‌ای را فراهم می‌آورد و دولت جمهوری اسلامی ایران را نیز مجاز به اقدام متقابل و شکایت به مراجع قضایی بین‌المللی می‌کند.

کلید واژه‌ها: قطع پخش ماهواره‌ای شبکه‌های تلویزیونی، ایران، تحریم، اصل آزادی اطلاعات، مسئولیت بین‌المللی، حقوق بین‌الملل.

^۱. نویسنده مسئول: استادیار حقوق بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

rostamzad34@yahoo.com

^۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

mj.ebrahimi@chmail.ir

مقدمه

حدود ۱۰۰ ماهواره یا قمر مصنوعی فعال در فضای ماورای جو وجود دارد که از این تعداد، حدود ۴۰ ماهواره مخابراتی هستند، به طوری که از بین آن‌ها حدود ۲۰ ماهواره به پوشش نظام‌های ماهواره‌ای اقدام می‌کنند. ۴۷ نظام ماهواره‌ای در اتحادیه بین‌المللی مخابرات به ثبت رسیده‌اند که میزبان شبکه‌های ماهواره‌ای هستند (ضیایی و طباحی‌مقانی، ۱۳۹۰: ۳۱۶). ایستگاه‌های رادیویی - تلویزیونی برای فعالیت باید یکی از این نظام‌های ماهواره‌ای را اجاره کنند. از آنجا که هر یک از ماهواره‌های مخابراتی در اختیار یک کشور و یا شرکتی متعلق به یک کشور است، بسیار اتفاق افتاده که با شروع یک اختلاف سیاسی، روند پخش برنامه از برخی شبکه‌های ماهواره‌ای قطع شده است. توقف پخش ماهواره‌ای یا تحریم رسانه‌ای یکی از اشکال نوین تحریم‌های بین‌المللی است که محروم کردن مخاطبان از دریافت دیدگاه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی از جمله اهداف آن است؛ هرچند ماده ۴۱ منشور ملل متحد از امکان قطع ارتباطات رادیویی به‌عنوان یکی از اشکال تحریم شورای امنیت سازمان ملل متحد سخن به میان آورده؛ اما تحریم ارتباطی، هیچ‌گاه از سوی سازمان ملل علیه دولتی اعمال نشده است. با این حال در سال‌های اخیر، اتحادیه اروپا از جمله اعمال کنندگان تحریم‌های رسانه‌ای چندجانبه بوده و کشورهای انگلستان، آمریکا و فرانسه نیز تحریم‌های رسانه‌ای یکجانبه‌ای را به‌ویژه علیه صداوسیما جمهوری اسلامی ایران اعمال کرده‌اند.

البته، پخش مجدد ماهواره‌ای تعدادی از شبکه‌های ایران پس از موافقت‌نامه ژنو (بین ایران و گروه ۵+۱) آغاز شده است؛ اما احتمال قطع دوباره آن‌ها به دنبال تحریم‌های یکجانبه آمریکا که از نوامبر ۲۰۱۸م (آبان ۱۳۹۷) شروع شده است، وجود دارد. در این میان، پیگیری ناکافی حقوقی و جریان‌سازی کم رسانه‌ای در خصوص قطع شبکه‌های تلویزیونی از ماهواره‌ها بر اساس حقوق بین‌الملل موجب شده است رسانه‌های وابسته به دولت‌ها و شرکت‌های ماهواره‌ای به‌نوعی این اقدامات غیرقانونی خود را مشروع جلوه داده و روند گذشته خود را ادامه دهند. همچنین ضمن نپذیرفتن پیامدهای حقوقی، از پرداخت خسارات وارد شده به شبکه‌های قطع شده، امتناع ورزند، به طوری که توانسته‌اند افکار عمومی به‌ویژه غرب را تقریباً با خود همراه سازند. بنابراین ضرورت دارد با پشتوانه پژوهش‌های حقوقی و کاربردی رسانه‌ای با این جریان مقابله و از تضییع حقوق شبکه‌های

تلویزیونی جلوگیری کرد و از سوی دیگر حقوق مخاطبان را نیز برای دسترسی آزادانه به اطلاعات و اخبار مطالبه نمود.

قطع پخش شبکه‌های برون‌مرزی از ماهواره‌ها

۱- شبکه سحر

در سال ۲۰۰۵م پخش مجموعه «چشمان آبی زهرا» و سخنان رابرت فوریسون^۱ منتقد فرانسوی علیه هولوکاست در برنامه زنده تلویزیونی شبکه سحر، منجر به ممنوعیت پخش شبکه تلویزیونی ایرانی سحر ۱ از هاتبرد گردید (مقدم، ۱۳۹۲). علت قطع برنامه‌های سحر، لابی صهیونیستی فعال در دولت فرانسه بود که از این کشور خواسته بودند تا پخش برنامه‌های ضدصهیونیستی شبکه ماهواره‌ای سحر ایران را در ماهواره و کانال‌های تلویزیونی فرانسه قطع کند (علایی، ۱۳۸۷). شورای عالی سمعی و بصری فرانسه در رأی صادره ۱۰ فوریه ۲۰۰۵م اعلام کرد در مجموعه «چشمان آبی زهرا»، «صهیونیست‌ها و یهودیان در قالب شخصیت‌هایی که بدون عذاب وجدان می‌خواهند چشمان یک کودک را از او بگیرند، به‌صورت رسواکننده‌ای نشان داده شده‌اند». درحالی‌که در این مجموعه چهره شخصیت‌های معرفی شده یهودیان از برخی جهات منفی و از برخی جهات نیز مثبت است اما چون دادگاه تشکیل نشده و از ایران دفاعیه‌ای گرفته نشده است، شورای مذکور صرفاً بنا به سیاست‌های خود حکم را صادر کرد (جعفری، ۱۳۸۳: ۳۵-۲۶).

طبق حقوق فرانسه، نقض مقررات شورای سمعی و بصری این مجازات‌ها را (به ترتیب) در پی دارد: اخطار، جریمه مالی، تعویق تا تعطیلی موقت پخش برنامه تلویزیونی، تعطیلی موقت پخش برنامه‌های ماهواره‌ای و در نهایت توقف دائم (همان). لذا توقف ناگهانی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای مغایر با نظام حقوقی خودبسنده و شرط تناسب است.

از سوی دیگر، قواعد بین‌المللی استاپل و پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای در خصوص قطع شبکه سحر قابل بررسی است. در فرهنگ حقوقی، استاپل به این شرح تعریف شده است: «دکترینی که به‌موجب آن، ممکن است شخص به‌وسیله اقدام یا رفتار یا سکوت خود در جایی که وظیفه بیان دارد، از ادعای حقی که وی در غیر این صورت از آن برخوردار بود، ممنوع شود» (زمانی، ۱۳۸۴). طبق قاعده استاپل، اگر پخش مستقیم برنامه‌های

^۱ Robert Faurisson

تلویزیونی از طریق ماهواره برای مخاطبان واقع در کشورهای دیگر طبق مقررات حقوق بین‌الملل ممنوع باشد، طبیعی است که چنانچه کشوری اقدام به پخش مستقیم ماهواره‌ای به منظور دریافت آن امواج در کشور یا کشورهای دیگر کند، مستوجب مسئولیت بین‌المللی برای آن خواهد بود، لکن اگر کشوری که قلمرو آن مورد هجوم امواج تلویزیونی ماهواره‌ای قرار گرفته است، خود نیز قبلاً به اقدام مشابهی دست زده باشد، نمی‌تواند به اقدام آن کشور اعتراض کند. بنابراین از منظر قاعده استاپل کشورهای دارای پخش مستقیم نمی‌توانند به جمهوری اسلامی ایران برای پخش برنامه‌های ماهواره‌ای اعتراض کنند و همچنین ایران نیز مجاز به اعتراض علیه کشورها یا دارندگان شبکه‌های ماهواره‌ای برای نفس پخش مستقیم ماهواره‌ای نخواهد بود (آذری، ۱۳۸۹).

۲- شبکه العالم

پس از قطع پخش ماهواره‌ای شبکه العالم در اکتبر ۲۰۰۹، یک بار دیگر در مارس ۲۰۱۰، پخش آن از عرب‌ست و نایل‌ست متوقف شد. عرب‌ست (مستقر در ریاض) در تملک اتحادیه عرب است و مصر نیز مالک ماهواره نایل‌ست هستند. توقف پخش العالم از دو ماهواره عرب‌زبان به دنبال نشست وزیران اطلاع‌رسانی کشورهای عربی در عربستان سعودی صورت گرفت. مسئولان این دو ماهواره پس از ساعت‌ها سکوت درباره دلیل اقدام خود، در پیامی مهم‌ترین علت قطع العالم را انتقادهای این شبکه از سران عرب ذکر و العالم را متهم کردند که سنت‌ها را زیر پا گذاشته و از برخی مسئولان عربی انتقاد کرده است. ماهواره‌های یاد شده مدعی‌اند که شکایت‌هایی از برخی مراکز و نهادهای رسمی دریافت کرده‌اند که در آن‌ها شبکه العالم به پخش برنامه‌ها و اخبار مغایر با مسائل دینی و سیاسی متهم شده است (شکرالهی، ۱۳۸۸). این در حالی است که گردش آزاد اطلاعات و اخبار، از حقوق بنیادین بشر محسوب می‌شود و قوانین اساسی برخی کشورها و کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز از آن حمایت می‌کند. ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر مقرر می‌دارد: «هرکس حق آزادی عقیده و بیان دارد. این حق شامل آزادی حفظ عقاید، مصون از تعرض و جستجو، کسب اظهار اطلاعات و اندیشه‌ها از هر طریق و بدون توجه به مرزهاست» (جباری، ۱۳۷۹).

در شانزدهمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو در پاییز ۱۹۷۰م نیز دو موضوع ضرورت برابری ارتباطات در دنیا و جریان آزاد اطلاعات مبتنی بر ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد توجه قرار گرفت و موجب شد فکر ایجاد نظم نوین جهانی اطلاعات و

ارتباطات در یونسکو پدید آید و هدف این نظم، یعنی برابری ارتباطات در جهان تأمین شود (معمدنزاد، ۱۳۹۰).

در اولین اجلاس جهانی «سران درباره جامعه اطلاعاتی» که در دسامبر ۲۰۰۳م در ژنو برگزار شد، سران کشورهای جهان با امضای بیانیه اصول، متعهد به ایجاد جامعه اطلاعاتی در هزاره جدید شدند. در سند دبیرخانه اجرایی «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی»، روسای کشورهای جهان در اعلامیه آغاز هزاره جدید تعهد کردند که به منظور احترام به حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین شناخته شده در سطح بین‌المللی، دولت مبتنی بر حقوق را تقویت و برای رسانه‌ها حق ایفای نقش اساسی را تأمین و حق همگان برای بر خورداری از اطلاعات را تضمین کنند (معمدنزاد، ۱۳۸۲: ۲۱۹-۱۸۰).

علاوه بر این، مبانی حقوقی مصرح جریان آزاد اطلاعات و اخبار و قواعد ناظر به پخش برنامه‌های ماهواره‌ای نیز بر حقوق جامعه جهانی از حق استفاده از فضای موراوی جو دلالت دارد (کدخدایی، ۱۳۸۰). بر اساس اصول حاکم بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای که در کنوانسیون‌ها و اسناد بین‌المللی تدوین شده است فضای موراوی جو باید به‌طور مساوی و آزادانه قابل بهره‌برداری بوده و استفاده از آن تابع مقررات حقوق بین‌الملل باشد. هیچ دولتی به استناد اصل آزادی ارتباطات و اطلاع‌رسانی که در حقوق بین‌الملل از اصول اساسی پذیرفته شده ملت‌هاست، حق ندارد حقوق یک کشور عضو کنوانسیون‌های مربوطه در استفاده از فضای موراوی جو را که اصول استفاده صلح‌آمیز از فضا را مدنظر دارد، محدود کند (ژوکف، ۱۳۵۱ و موسی‌زاده، ۱۳۸۹).

۳- شبکه پرس‌تی‌وی

قطع پخش شبکه پرس‌تی‌وی از ماهواره مربوط به شکایت مازیار بهاری، خبرنگار مجله نیوزویک از این شبکه، در انگلیس است که ادعا کرد به دنبال حوادث پس از انتخابات ایران در سال ۲۰۰۹ و بازداشت وی، تحت فشارهای شدید روحی مجبور به «اعتراف تلویزیونی» شده و از شبکه پرس‌تی‌وی به دلیل فرستادن خبرنگاری به زندان اوین برای «مصاحبه» با او شکایت کرد. در تاریخ ۴ مارس ۲۰۱۲م، پرس‌تی‌وی، با پخش فیلمی مستند به نام «چشم روباه» بخشی از سخنان دو زن و یک مرد را پخش کرد که به همکاری با بی‌بی‌سی فارسی متهم شده بودند. پس از محکوم شدن شبکه پرس‌تی‌وی با رأی سیاسی در دادگاه بریتانیا، «آفکام»، سازمان تنظیم مقررات رسانه‌ای بریتانیا رأی به لغو پروانه فعالیت تولیدی و قطع

فرکانس پخش شبکه خبری پرس‌تی‌وی از ماهواره اسکای داد. آفکام، همچنین شبکه «پرس‌تی‌وی» را ۱۰۰ هزار پوند جریمه کرد (DW, 2012).

سازمان آفکام که عملکرد رسانه‌های بین‌المللی را در بریتانیا زیر نظر دارد، در ۲۰ ژانویه ۲۰۱۲ اعلام کرد که نتوانسته متقاعد شود پرس‌تی‌وی در مورد برنامه‌هایی که پخش می‌کند، کنترل کامل دارد. پس از انگلیس، دولت آلمان نیز تصمیم گرفت برنامه‌های شبکه پرس‌تی‌وی را در این کشور قطع کند. اداره رسانه‌های مونیخ موسوم به «بی ال ام»^۱ از تصمیم خود برای قطع پخش برنامه‌های شبکه انگلیسی‌زبان پرس‌تی‌وی از ماهواره «سس آسترا»^۲ خبر داد. در نتیجه، استفن گوئل^۳ معاون رئیس سرویس ماهواره‌های سس آسترا، با ارسال پیام الکترونیکی به مقامات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران اعلام کرد: «اداره رسانه‌های مونیخ یک درخواست رسمی برای ما ارسال نموده تا فوراً خدمات شبکه ذکر شده (پرس‌تی‌وی) را قطع کنیم. این شرکت دیگر نمی‌تواند سیگنال‌های پرس‌تی‌وی را پخش کند و تا اطلاع ثانوی خدماتش را قطع می‌کند» (DW, 2012).

قطع گسترده پخش ماهواره‌ای شبکه‌های ایران در اثر تحریم‌های بین‌المللی

جریان تحریم ماهواره‌ای صداوسیما جمهوری اسلامی ایران از سوی کشورهای غربی و شرکت‌های وابسته به صورت جدی و گسترده از اکتبر ۲۰۱۲م (مهر ۱۳۹۱) آغاز شد که در دور اول این تحریم‌ها، شبکه‌های پرس‌تی‌وی، شبکه خبر، شبکه العالم، کوثر، شبکه قرآن، سحر ۱ و ۲ و جام جم ۱ و ۲ مشمول این محدودیت‌ها قرار گرفتند. به فاصله حدود ۳ ماه بعد در تاریخ ۲۱ دسامبر ۲۰۱۲م، شرکت ماهواره‌ای هیسپاست^۴ به شرکت خدمات ماهواره‌ای اوراون^۵ دستور داد تا شبکه‌های ایرانی پرس‌تی‌وی و هیسپان‌تی‌وی را از فهرست پخش ماهواره‌های خود در اسپانیا و آمریکای لاتین حذف کند (ایوبی، ۱۳۹۱). این اعمال تحریم‌ها در حالی انجام شد که شبکه ایرانی هیسپان‌تی‌وی، به‌طور رسمی در کشور اسپانیا به ثبت رسیده و تاکنون تحت قوانین رسانه‌های این کشور و اتحادیه اروپا فعالیت کرده

1. BLM

2. SES Astra

3. Stephen Goebel

4. Hispasat

5. Oraun

است و این شبکه تلویزیونی هیچ‌گونه اختطاری مبنی بر تخلف و یا قطع پخش برنامه دریافت نکرده بود.

شرکت خدمات ماهواره‌ای «اوراون» اعلام کرد: «قطع شبکه‌های پرس‌تی‌وی و هیسپان‌تی‌وی به دنبال اقدام مشابه شرکت فرانسوی یوتل‌ست صورت می‌گیرد که پیشتر پخش ماهواره‌ای چندین شبکه و ایستگاه رادیویی ایرانی را متوقف کرده است». شرکت «اوراون» همچنین اعلام کرد: «این شبکه‌ها «به دلیل تعبیر گسترده از قوانین اتحادیه اروپا» از ماهواره حذف می‌شوند و شرکت مادر هیسپاست، این دستور را به دنبال تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه رادیو و تلویزیون ایران و قرار گرفتن نام رئیس صداوسیما ایران در لیست سیاه اتحادیه اروپا صادر کرده است و هیسپاست نیز صدور دستور از جانب این شرکت را تأیید کرده است» (اسلامی، ۱۳۹۲).

در ۲۰ فوریه ۲۰۱۳ م شرکت‌های ماهواره‌ای «گلف‌ست»^۱ تحت فشار شرکت یوتل‌ست که توسط «میشل دی روزن»^۲ تبعه فرانسوی - صهیونیستی اداره می‌شود پخش دو شبکه آی‌فیلم و ال‌کوثر ایران را متوقف کرد. یک روز بعد نیز این شرکت از نایل‌ست درخواست کرد تا پخش برنامه‌های پرس‌تی‌وی را متوقف کند. در فوریه ۲۰۱۳ م (۶ اسفند ۱۳۹۱) شرکت یوتل‌ست، شرکت ماهواره‌ای «اس تی ان»^۳ را تهدید نمود تا پخش شبکه خبری العالم ایران را از این ماهواره در مدت ۴۸ ساعت متوقف سازد، در غیر این صورت مشمول اقدامات تنبیهی خواهد گردید (Presstv, 2013). در ۸ آوریل ۲۰۱۳ م نیز گلوب‌کست^۴ پخش هیسپان‌تی‌وی را متوقف کرد و پخش این شبکه از ماهواره‌های «سس»^۵ نیز متوقف شد.

شرکت خدمات ماهواره‌ای گلوب‌کست، در بیانیه‌ای اعلام کرد: «گلوب‌کست از شرکت خدمات ماهواره‌ای «سس» نامه‌ای دریافت کرده که در آن از این شرکت خواسته شده، پخش ماهواره‌ای تمام شبکه‌های سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران را حداکثر از تاریخ ۸ آوریل ۲۰۱۳ م متوقف کند». در ادامه این بیانیه آمده است: «این تصمیم بعد از آن گرفته شد که دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا، سازمان صداوسیما

1. Golf sat

2. Michel de Rosen.

3. Satellite Telecommunications Network (STN)

4. Globe Caste

5. Ses

و ریاست (وقت) آن عزت‌الله ضرغامی را به فهرست تحریم‌های خود افزود که بر اساس آن هرگونه حمایت از جمله ارائه خدمات به مشمولین این فهرست ممنوع می‌باشد» (Inter American Security Watch, 2013). این تحریم به دلیل ادعاهای کشورهای غربی مبنی بر نقض حقوق بشر از سوی صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در حوادث ۲۰۰۹ م (۱۳۸۸) اعمال شد.

در اکتبر سال ۲۰۱۲ م هم شرکت آرکیوا^۱ سرویس دهنده پخش ماهواره‌های هات‌برد، فرانسی را که ۱۹ شبکه رادیویی و تلویزیونی جمهوری اسلامی ایران شامل ۹ شبکه تلویزیونی پرس‌تی‌وی، العالم، شبکه الکوثر، جام‌جم ۱ و ۲، سحر ۱ و ۲، شبکه خبر، شبکه قرآن و ۱۰ شبکه رادیویی بر روی آن پخش می‌شدند، قطع کرد (اسلامی، ۱۳۹۲). البته قطع شبکه‌های ماهواره‌ای ایران، برای مدتی به تعلیق پخش تغییر نمود (Forrester, 2014).

بر اساس اخبار منتشر شده از سوی یوتل‌ست، شرکت آرکیوا و یوتل‌ست توافق کردند که پخش برنامه از طریق ماهواره‌های هات‌برد برای برنامه‌های متعلق به سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران متوقف شود. این تصمیم برای اجرای تحریم‌های اتحادیه اروپا و مصوبه شورای سمعی و بصری فرانسه اتخاذ گردید که متضمن توقف فعالیت شبکه سحر ۱ بوده است (Eutelsat Communications, 2012). آرکیوا در نامه جداگانه‌ای که به شبکه پرس‌تی‌وی فرستاد اعلام کرد: «شورای اروپا این تصمیم را گرفته است». گری فالوز رئیس روابط عمومی شرکت آرکیوا به پرس‌تی‌وی گفت: «در پی تحریم‌های لازم‌الاجرای اتحادیه اروپا و درخواست‌های مکرر موسسه پخش رسانه‌ای فرانسه (یوتل‌ست) مبنی بر قطع همیشگی برنامه‌های شبکه سحر ۱ که از سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران پخش می‌شود، پخش برنامه‌های این سازمان از ماهواره یوتل‌ست و هات‌برد متوقف شده است». کارن بادالوف^۲، مدیر منطقه‌ای شرکت یوتل‌ست گفت: «ما قراردادها را فسخ کردیم زیرا دستور اتحادیه اروپا بود. ما ناچاریم از آن پیروی کنیم» (العالم، ۱۳۹۱).

1. Arqiva

2. Gary Fallous

3. Karen Badalov

با وجود اینکه، شرکت‌های ماهواره‌ای، قطع پخش شبکه‌های صداوسیما جمهوری اسلامی ایران را با استناد به تصمیمات اتحادیه اروپا اعلام کردند اما «مایا کوچیانچیک»^۱ سخنگوی اتحادیه اروپا اعلام کرد: «این تصمیمی است که از سوی یوتل‌ست گرفته شده است. تصمیمی که اتحادیه اروپا اتخاذ نموده است شامل تدابیر محدود کننده‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران در خصوص امور مالی، انرژی، تجارت و حمل‌ونقل است و شامل ارتباطات نمی‌شود» (Rt, 2012). همچنین مایا کاسیانچ^۲ سخنگوی رسمی هماهنگ‌کننده سیاست خارجی اتحادیه اروپا، در گفت‌وگو با العالم اظهار کرد: «اتحادیه اروپا، زمانی از اقدام شرکت «یوتل‌ست» مطلع شد که این شرکت، تصمیم خود را علنی کرد، این تصمیم ارتباطی به اتحادیه اروپا ندارد». همچنین مایکل مان^۳ سخنگوی مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا، به پرس‌تی‌وی گفت: «این تحریم‌ها مشمول رسانه‌های ایرانی نمی‌شوند». در آن مقطع، پخش شبکه‌های ماهواره‌ای برون‌مرزی در حالی از سوی شرکت‌های ماهواره‌ای قطع شده‌اند که استناد آن‌ها به تصمیمات اتحادیه اروپا و ارکان آن می‌باشد؛ موضوعی که از سوی مسئولان مربوطه اتحادیه اروپا رد شد. در این خصوص می‌توان دیدگاه‌های سیاسی را که با سیاست‌های اعلام شده در این مورد همخوانی ندارد، به وضوح مشاهده کرد. در واقع اتحادیه اروپا با اتخاذ مواضع دوپهلوی و ابهام‌آمیز، برخلاف اصول و قواعد بین‌المللی عمل کرده است. در هر صورت اقدام اتحادیه اروپا در خصوص گسترش قلمروی تحریم‌ها چه از نظر کمی و چه از نظر کیفی نقض ماده ۵۳ منشور است (حدادی، ۱۳۸۲). در این ماده آمده است که «شورای امنیت در موارد مقتضی از قراردادهای یا نهادهای منطقه‌ای برای عملیات اجرایی تحت اختیار خود استفاده خواهد کرد ولی هیچ‌گونه عملیات اجرایی به‌موجب قراردادهای منطقه‌ای یا توسط مؤسسات منطقه‌ای بدون اجازه شورای امنیت صورت نخواهد گرفت» (Dupont, 2012).

1. Maya Kuchian Chick

2. Maya Kasianich

3. Michael Mann

روند تحریم‌های رسانه‌ای یکجانبه آمریکا علیه سازمان صداوسیما و به‌ویژه شبکه‌های برون‌مرزی آن

نهادهای و مسئولان ایران در قالب تحریم‌های رسانه‌ای یکجانبه تاکنون مشمول تحریم‌های آمریکا قرار گرفته‌اند. در سال ۱۹۹۷م، طبق فرمان اجرایی بیل کلینتون، افراد و نهادهای آمریکایی از فراهم کردن محصولات، تکنولوژی‌ها و خدمات برای ایران منع شدند (Presidential Documents, Federal Register, 1997). این دستورالعمل، نتایجی مانند عدم دسترسی کاربران اینترنتی به سایت‌های مختلف نرم‌افزار و دیگر خدمات اینترنتی را نیز در برداشت. به‌طور مثال گوگل دسترسی ایرانیان به بازار اندروید را که در حال حاضر با نام Google play فعالیت می‌کند، محدود کرد (Declan McCllagh, 2012). دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا، اعمال تحریم را بر عهده دارد. تحریم حوزه ارتباطات و رسانه‌ای مربوط به ایران، پس از فرمان اجرایی رئیس‌جمهور آمریکا، در سال ۲۰۰۷م، وضع گردید (Presidential Documents, Federal Register, 1997). طبق ماده ۴۰۳ قانون «کاهش تهدیدات حقوق بشری ایران و سوریه» مصوب ۲۰۱۲م در کنگره آمریکا، تمامی ارائه‌دهندگان خدمات ماهواره‌ای و دیگر نهادها که قرارداد مستقیم پخش ماهواره‌ای با دولت ایران یا نهادهای دولتی یا تحت کنترل دولت دارند، باید از ارائه خدمات ماهواره‌ای به آن‌ها خودداری کنند؛ تا زمانی که دولت ایران فعالیت‌هایش در ارتباط با ارسال پرازیت و محدود نمودن سیگنال‌های ماهواره‌ای را متوقف سازد (The Iran Threat Reduction and Syria Human Rights Act, 2012). طبق این قانون، «مرکز فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات» ایران در جولای ۲۰۱۲م تحریم گردید (Presidential Documents, Federal Register, & OFAC SDN 15098, 2012). در ادامه عزت‌الله ضرغامی رئیس وقت صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، در فوریه ۲۰۱۳م، به دلیل نادیده گرفتن اصل جریان آزاد اطلاعات (OFAC SDN:15553&Presidential Documents, Federal Register, 2013) و «صنایع ارتباطی» ایران به دلیل نادیده گرفتن اصل جریان آزاد اطلاعات و ارائه خدمات مربوط به ارسال پرازیت مشمول تحریم قرار گرفت (OFAC SDN:11181, 2013). در سال ۲۰۱۴م وزارت خزانه‌داری با صدور مجوزی عمومی، صادرات برخی کالاها و خدمات هزینه‌بر را به ایران به‌منظور استفاده افراد، از شمول تحریم خارج ساخت. از جمله این خدمات و کالاها

می‌توان به ارتباطات شخصی اینترنتی مبتنی بر هزینه، برخی از نرم‌افزارها و سخت‌افزارها مانند تلفن همراه، تلفن‌های هوشمند، سیم‌کارت، مودم، تلفن‌های ماهواره‌ای، لب‌تاپ و نرم‌افزارهای ضد ویروس اشاره کرد. البته دولت و افرادی که قبلاً نامشان در لیست تحریم‌ها بیان شده از شمول این مجوز خارج گردیده‌اند (OFAC, General License D-1, 2014). از زمان ریاست جمهوری دونالد ترامپ و به ویژه بعد از حوادث ساختگی دسامبر ۲۰۱۷ (در ۱۳۹۶) در ایران، سازمان صداوسیما، یکی از اهداف تازه احتمالی بود که مقامات دولت آمریکا از تحریم آن سخن به میان می‌آورند که حذف سیگنال‌های شبکه ماهواره‌ای ایران از روی ماهواره‌ها و ممنوعیت فروش تجهیزات به صداوسیما از جمله آن‌ها بود که البته تاکنون (دسامبر ۲۰۱۸) اعمال نشده است. با توجه به اینکه عمده شرکت‌های ارائه دهنده خدمات ماهواره‌ای اروپایی و تحت قوانین کشورهای مربوط به خود هستند به نظر می‌رسد مواضع فعلی اتحادیه اروپا در قبال حفظ برجام که مخالف مواضع آمریکا هستند بر روند اجرای تحریم ایران حداقل در بخش رسانه‌ای از سوی آمریکا تاثیرگذار بوده است.

در این میان، رسانه ملی در صورت قرار گرفتن در فهرست تحریم‌های یکجانبه آمریکا و همراهی برخی کشورهای اروپایی و عربی در راستای عملیاتی شدن این تحریم‌ها، در معرض آسیب خواهد بود که دسترسی صداوسیما به ماهواره‌ها و به ویژه پخش شبکه‌های برون مرزی آن با چالش مواجه خواهد شد. از سوی دیگر، با تحریم صداوسیما، فروش تجهیزات فنی و یا تعمیر تجهیزات قدیمی با مشکل روبرو خواهد شد و همچنین به نظر می‌رسد امکان فعالیت دفاتر صدا و سیما در نقاط مختلف جهان با مشکلات بیشتری روبرو خواهد شد (euronews, 2018).

حال، این سؤال مطرح می‌شود که آیا کشورهایی همچون آمریکا اختیار وضع قوانینی را دارند که محدود کننده قراردادهای بین‌المللی در حوزه پخش شبکه‌های ماهواره باشند و می‌توانند صداوسیما را به عنوان اجزای دولت ایران (به معنای عام) مورد تعقیب و تحریم قرار دهند؟ در پاسخ باید گفت که «قراردادهای پخش برنامه ماهواره‌ای که با شرکت‌های پخش ماهواره‌ای منعقد می‌شود تابع مقررات داخلی کشور متبوع خود هستند. حتی برخی از آن‌ها مانند یوتل‌ست، مالک سهام شرکت‌هایی چون اس‌تی‌ان و هیسپاست نیز هستند و می‌توانند در تصمیم‌گیری آن‌ها نیز مداخله نمایند. لذا طبیعی است که این شرکت‌ها از دستورهای دولت متبوع خود تبعیت نمایند. با این حال نباید مقررات حقوق بین‌الملل مانند

حقوق بشر و حقوق ارتباطات را نقض نمایند که در این صورت شرکت و کشور متبوع می‌توانند مسئول قلمداد شوند؛ اما تحریم یکجانبه اگر بدون شرایط اقدام متقابل انجام گیرد، نامشروع است. این تحریم می‌تواند اصل آزادی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای، اصل آزادی ارتباطات، اصل مصونیت اموال دولتی، اصول اقدام متقابل و تعهدات قراردادی را نقض نماید» (ضیایی، ۱۳۹۶). تحریم‌های یکجانبه آمریکا علیه سازمان صداوسیما همچنین می‌تواند منجر به نقض معاهده مودت ایران و آمریکا و مسئولیت بین‌المللی این کشور شود.

در این میان، با تصویب قطعنامه‌ای به نام «سیاست‌ها و فعالیت‌های اطلاعات عمومی»^۱ در سال ۲۰۱۳م در کمیته اطلاعات سازمان ملل متحد (A/RES/67, 2013)، بر ضرورت پیگیری نقض قوانین بین‌المللی ناظر بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای، تلویزیونی و رادیویی تأکید شد. این سند رسمی سازمان ملل متحد ضمن اینکه می‌تواند در کارزار تحریم صداوسیما از سوی آمریکا نقش‌آفرینی کند، مبنای قانونی مفیدی نیز برای پیگیری‌های حقوقی جمهوری اسلامی ایران درباره قطع یکجانبه شبکه‌های تلویزیونی از ماهواره‌ها خواهد بود.

در متن این قطعنامه که نمایندگی کشورمان در سازمان ملل نیز بندهای مؤثری را در آن گنجانده، هرگونه تلاش کشورهای غربی در تسلط و اثرگذاری رسانه‌ای بر دیگر جوامع محکوم شده است. رسیدگی جدی به نقض مقررات و قوانین بین‌المللی ناظر بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای، تلویزیونی و رادیویی، دیگر بند مهم این قطعنامه است که با وجود مخالفت غربی‌ها به تصویب رسید. دیوید سینوامبا^۲ گزارشگر و عضو هیئت‌رئیس کمیته اطلاعات سازمان ملل متحد در گزارش رسمی خود گفت: «کشورهای غربی، پخش چندین شبکه تلویزیونی ایرانی را به‌طور یکجانبه قطع کرده‌اند و در تلاشند با سلطه رسانه‌ای، دیدگاه‌های خود را به جهانیان تحمیل کنند». نماینده فرانسه در این کمیته با حمایت از کشورهای غربی تلاش کرد عبارت کشورهای غربی را از متن گزارش رسمی گزارشگر این کمیته که به‌عنوان سند رسمی سازمان ملل منتشر می‌شود، حذف کند ولی با مخالفت جمهوری اسلامی ایران، روسیه و چند کشور دیگر، موفق به این کار نشد (ستاد حقوق بشر، ۲۰۱۳).

1. Public Information Policies and Activities

2. David Sinowamba

مسئولیت بین‌المللی قطع پخش شبکه‌های تلویزیونی ایران

۱- مسئولیت بین‌المللی شبکه‌های ماهواره‌ای

هرگونه عمل متخلفانه در حقوق بین‌الملل متضمن مسئولیت بین‌المللی است که متخلف را با چند تعهد ثانوی مواجه می‌کند: «توقف عمل متخلفانه، اجرای تعهد بین‌المللی و جبران خسارت (شامل اعاده وضع به حالت سابق، پرداخت غرامت، اقرار به تخلف، اظهار تأسف و یا عذرخواهی رسمی)». چنانچه عمل متخلفانه نقض یک قاعده آمره باشد مانند تحریک به نسل‌زدایی و یا تجاوز از طریق رسانه، سایر کشورها متعهد به عدم شناسایی وضعیت نامشروع، عدم کمک به استمرار وضعیت و همکاری برای پایان بخشیدن به این وضعیت می‌شوند (Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001). در خصوص شبکه بین‌المللی می‌توان این تعهد را به تقبیح اقدام صورت گرفته و عدم کمک مالی و قطع کمک‌های مادی و معنوی به رسانه مربوطه تفسیر نمود.

زمانی که با یک تعهد بین‌المللی عام مواجه باشیم به نظر می‌رسد امکان طرح مسئولیت بین‌المللی رسانه فراملی مستقل وجود دارد. حقوق بین‌الملل موجود به دلیل فقدان سازوکارهای مناسب برای طرح مسئولیت بازیگران غیردولتی، به این امکان کمتر توجه کرده است و کشورها سعی می‌کنند تا مسئولیت رسانه‌ها را در سیستم قضایی داخلی پیگیری نمایند که در این حالت مسئولیت مدنی و کیفری رسانه مطرح خواهد بود (Hemmings, 2000) و نه مسئولیت بین‌المللی رسانه متخلف. به همین دلیل در عمل تلاش می‌شود تا اقدام متخلفانه رسانه به یک کشور منتسب شود تا امکان پیگیری آن در سطح بین‌المللی وجود داشته باشد (مطالعات حقوقی شورای راهبردی شبکه خبر، ۱۳۸۹). چنانچه بتوان وابستگی یک رسانه را به یک دولت اثبات نمود، نظام حقوقی مسئولیت بین‌المللی جاری می‌شود اما مشکل اساسی در جایی است که نتوان این انتساب را احراز کرد. یکی از پیچیدگی‌ها در عرصه ارتباطات مبهم بودن ماهیت حقوقی رسانه‌های فراملی است به‌نوعی که انتساب برخی رسانه‌ها به یک دولت امری پیچیده و طاقت فرساست.

البته، باید به این نکته نیز اشاره کرد که شبکه‌های ماهواره‌ای به دلیل ماهیت ویژه‌شان به عضویت یک سازمان بین‌المللی یعنی اتحادیه بین‌المللی مخابرات درآمده‌اند. این عضویت

می‌تواند حداقل مسئولیت بین‌المللی این شبکه‌ها را در قبال این سازمان بین‌المللی به همراه داشته باشد (ضیایی، ۱۳۹۰). در خصوص مسئولیت بین‌المللی شرکت‌های ماهواره‌ای در قبال قطع پخش شبکه‌های برون‌مرزی ایران، ابتدا باید مسئولیت بین‌المللی شرکت‌ها را در حقوق بین‌الملل مورد توجه قرار داد.

در حقوق بین‌الملل، یک قاعده عمومی که شرکت‌ها را مسئول اعمال متخلفانه بین‌المللی‌شان بداند، وجود ندارد؛ البته برخی معاهدات بلندمدت چندجانبه، به‌طور مستقیم بر شرکت‌ها تعهداتی را تحمیل می‌کنند (Kamminga, 2004). در تحریم رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران، شرکت یوتل‌ست نقش عمده‌ای بر عهده داشت. این شرکت که از سهامداران و تصمیم‌گیرندگان دیگر شرکت‌های ماهواره‌ای مانند هیسپاست و اس تی ان می‌باشد، از آن‌ها درخواست کرد تا از پخش شبکه‌های ماهواره‌ای ایران خودداری نمایند (Falssili & Solut, 2012). ضمن اینکه شرکت‌های دیگری نیز مانند اینتل‌ست، اوراون و آرکیوا پخش برنامه‌های ماهواره‌ای جمهوری اسلامی ایران را متوقف ساختند.

این اقدامات، در مقاطعی منجر به توقف پخش شبکه‌های ماهواره‌ای ایران، در نتیجه نقض قراردادهای فراملی این شرکت‌ها با ایران گردیده است؛ اما نقض تعهدات قراردادی شرکت هرچند به دستور دولت متبوع باشد سبب مسئولیت بین‌المللی آن دولت نمی‌گردد؛ زیرا طبق ماده ۲ پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت، یک دولت تنها به‌صرف نقض تعهد بین‌المللی خود مسئولیت بین‌المللی خواهد داشت. بدین معنی که سبب مسئولیت دولت، عدول از تعهدات بین‌المللی وی است. با این وجود، نقض قرارداد شرکت، منجر به نقض معاهدات سرمایه‌گذاری دوجانبه کشورهای متبوع این شرکت‌ها مانند اسپانیا و فرانسه با ایران و معاهدات مودت مانند معاهده مودت ایران و آمریکا گردیده و موجبات مسئولیت بین‌المللی این کشورها را فراهم آورده است. همچنین ماده ۶ معاهده حقوق فضا مورخ ۱۹۶۷ م، آستانه انتساب اعمال این‌گونه شرکت‌ها به دولت را کاهش داده است و مقرر می‌دارد: «کلیه دول عضو کنوانسیون دارای مسئولیت اقدامات ملی صورت گرفته از سوی نهادهای خصوصی یا دولتی در قلمرو مرزهایشان از جمله اقدامات در ماورای جو شامل ماه و دیگر اجرام سماوی می‌باشد. در هر حال، چنین مسئولیتی زمانی محرز خواهد بود که با نظارت مستمر دولت تحقق پذیرفته باشد». همچنین، رجوع به سازمان‌های بین‌المللی از جمله اتحادیه بین‌المللی مخابرات و «کمیته استفاده صلح‌جویانه از فضای ماوراء جو»

(کوپپوس) می‌تواند سابقه‌ای از مواضع کشورمان ایجاد نماید. این سابقه می‌تواند مبنای صدور قطعنامه علیه کشورهای متخلف گردد. رجوع به سازوکاری مانند شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد نیز در چارچوب نقض آزادی ارتباطات و آزادی بیان در برخی موارد امکان‌پذیر است (ضیایی، ۱۳۹۶).

۲- مسئولیت بین‌المللی کشورها

تحریم رسانه‌ای دولت‌ها که خارج از قطعنامه‌های سازمان ملل و به‌طور یکجانبه اعمال گردیده است، نقض تعهدات قراردادی، اصل مصونیت اموال دولتی و اصول حقوق بین‌الملل ارتباطات است. نقض این تعهدات بین‌المللی موجبات مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها را فراهم می‌کند. البته ممکن است دولت‌ها برای فرار از مسئولیت بین‌المللی خود به علل رافع مسئولیت مذکور در طرح پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها (مصوب ۲۰۰۱م) مانند اقدام متقابل (ماده ۲۲)، فورس ماژور^۱ (ماده ۲۳) و ضرورت (ماده ۲۵) استناد جویند. در صورتی که فعل مغایر تعهد بین‌المللی دولت نسبت به دولتی دیگر به‌عنوان اقدام متقابل علیه دولت اخیر انجام شده باشد، در صورت صحت اقدام مذکور و تا حدی که فعل مذکور اتخاذ شده باشد، وصف متخلفانه بین‌المللی آن زائل می‌گردد. همچنین در صورتی که فعل مغایر تعهد بین‌المللی دولت نسبت به دولتی دیگر، ناشی از اضطرار باشد وصف متخلفانه بین‌المللی آن زائل می‌شود. اضطرار وقوع واقعه‌ای غیرقابل پیش‌بینی با نیرویی غیرقابل احتراز است که از کنترل دولت خارج بوده و اساساً اجرای تعهد را در شرایط ذی‌ربط غیرممکن می‌سازد. از سوی دیگر، دولت نمی‌تواند برای توجیه متخلفانه بودن فعل مغایر تعهد بین‌المللی خویش به ضرورت استناد کند. مگر آنکه آن فعل: الف) تنها راه برای حفاظت از منافع اساسی دولت در برابر خطری جدی و قریب‌الوقوع باشد؛ ب) منافع دولت یا دولت‌هایی که تعهد در قبال آن‌ها وجود دارد یا منافع جامعه بین‌المللی را در کل شدیداً متأثر نسازد (حکمتی و ضیایی، ۱۳۹۶: ۱۵۶). در تحریم رسانه‌ای علیه ایران شرط تناسب تحقق نیافت.

استناد به حالت ضرورت نیز مستلزم اثبات تهدید یا خطری عینی است و صرف تصور تهدید نمی‌تواند عاملی برای استناد به ضرورت محسوب گردد Case Concerning Oil

^۱. Force majeure clauses

(Platforms, ICJ, 2003:162). این در حالی است که اعمال ایران به خصوص در بحث پخش برنامه‌های ماهواره‌ای به گونه‌ای نبوده است که موجودیت کشوری را به نابودی بکشاند و تحریم نیز تنها راه صیانت از منفعت دولت تلقی نمی‌شود. استناد به فورس ماژور (اضطرار) نیز زمانی امکان‌پذیر خواهد بود که خارجی بودن حادثه، غیرقابل پیش‌بینی بودن و غیرقابل مقاومت بودن آن اثبات گردد. در حالی که در اعمال تحریم‌ها علیه ایران این شرایط حاصل نمی‌شود. در نتیجه باید گفت به دلیل عدم حصول شرایط خاص علل رافع مسئولیت بین‌المللی، وصف متخلفانه بودن عمل دولت‌ها (اقدام آمریکا در تحریم رسانه‌ای ایران) زائل نمی‌گردد. علاوه بر این، بعضا مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در رابطه با شرکت‌های پخش برنامه‌های ماهواره‌ای که تحریم رسانه‌ای صورت داده‌اند نیز متصور است (ضیایی و حکمتی، ۱۳۹۶: ۱۵۷). علاوه بر این دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه کانال کورفو، سرزمین را نیز در زمره طرح مسئولیت دانسته است و بیان می‌کند که هیچ دولتی نباید سرزمین خود را عامدانه برای نقض حقوق کشوری دیگر در اختیار ثالث قرار دهد و هر کشوری باید از تمام اقداماتی که در قلمرو آن انجام می‌شود، مطلع باشد (Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, 2001: 4).

ماده ۶ معاهده حقوق فضا مورخ ۱۹۶۷م نیز پا را از نظریه‌های کلاسیک و جدید فراتر گذاشته و مقرر می‌دارد: «کلیه دول عضو کنوانسیون دارای مسئولیت اقدامات ملی صورت گرفته از سوی نهادهای خصوصی یا دولتی در قلمرو مرزهایشان از جمله اقدامات در ماورای جو شامل ماه و دیگر اجرام سماوی هستند. در هر حال، چنین مسئولیتی زمانی محرز خواهد بود که با نظارت مستمر دولت تحقق پذیرفته باشد». بنابراین طبق این ماده فعالیت شرکت‌های پخش ماهواره‌ای چنانچه تحت نظارت دولت سرزمینی باشد، منتسب به آن دولت است (زمانی، ۱۳۸۹: ۵۶۸) و در صورتی که نتوان طبق ماده ۸ طرح پیش‌نویس مسئولیت دولت‌ها، مسئولیت دولت‌ها را اثبات نمود، ماده ۶ معاهده حقوق فضا انتساب را آسان نموده است (Chetail, 2013).

توقف پخش ماهواره‌ای شبکه‌های ایران در مقاطعی در گذشته به گفته گری فالوز رییس روابط عمومی شرکت آرکیوا، در پی تحریم اتحادیه اروپا و درخواست‌های مکرر موسسه پخش رسانه‌ای فرانسه (یوتل‌ست) صورت گرفته است. از آنجا که شرکت یوتل‌ست، مقررات اداره پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی فرانسه را اجرا می‌کند (باشگاه خبرنگاران،

۱۳۹۲)، دستور دولت فرانسه به یوتل‌ست محرز می‌باشد. عدم اجرای مصوبات شورای سمعی و بصری فرانسه مجازات‌های زیر را برای شرکت یوتل‌ست در پی خواهد داشت: سال اول و دوم به ترتیب جریمه مالی در حد ۵ و ۲۵ درصد درآمد ناخالص شرکت و سال سوم لغو مجوز فعالیت شرکت (جعفری، ۱۳۸۳: ۳۲). همچنین دولت اسپانیا به دولت منطقه‌ای مادرید دستور داد تا پخش شبکه‌های پرس‌تی‌وی و هیسپان‌تی‌وی را متوقف سازد (Rony, 2013). دفتر کنترل دارایی‌های خارجی آمریکا نیز به اینتل‌ست دستور داده است پخش شبکه‌های ایرانی از جمله سحر، جام‌جم، شبکه خبر جمهوری اسلامی ایران و الکوثر را متوقف کند. بر اساس این ادعاها و استنادات، مسئولیت بسیاری از دولت‌ها طبق ماده ۸ طرح «پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت» اثبات خواهد شد.

۳- مسئولیت بین‌المللی اتحادیه اروپا

سازمان‌های بین‌المللی در روابط خود با یکدیگر و نیز با دولت‌ها دارای شخصیت حقوقی بین‌المللی هستند. بر اساس رأی مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در تفسیر موافقت‌نامه میان سازمان جهانی بهداشت و دولت مصر، سازمان‌های بین‌المللی، از تابعان حقوق بین‌الملل و ملتزم به تعهداتی هستند که قواعد عام حقوق بین‌الملل، اساسنامه‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی برای آن‌ها ایجاد نموده‌اند (Interpretation of the Agreeinsciit, 1951 & I.C.J. Reports, 1980: 37).

این امر منطقی می‌نماید که هر تابع نظام حقوق بین‌الملل علاوه بر اینکه اهلیت برقراری روابط حقوقی با دیگران را دارد، باید در صورت نقض تکالیف و تعهدات قراردادی و غیرقراردادی دارای مسئولیت باشد. امروزه سازمان‌های بین‌المللی نیز موقعیتی دارند که قادر به انجام این امور هستند. از این رو جامعه بین‌المللی نمی‌تواند نسبت به وضعیتی مسامحه را روا دارد که در آن سازمان‌های بین‌المللی به نقض قواعد الزام‌آور بین‌المللی مبادرت ورزند، ولی در قبال آن فاقد مسئولیت باشند (Butkiewicz, 1982: 117).

معاهده لیسبون^۱ (مصوب ۱۳ دسامبر ۲۰۰۷) با مقرر کردن شخصیت حقوقی بین‌المللی برای اتحادیه، وضعیت آن را روشن می‌سازد (TFEU, 2007). در پیشنهادهایی که اتحادیه اروپا در سال ۲۰۰۳ م طی روند بررسی مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی به

^۱ . Treaty of Lisbon

کمیسیون حقوق بین‌الملل ارائه داد، جامعه اروپا را یک نمونه سازمان کلاسیک ندانست بلکه آن را یک بازیگر صحنه بین‌المللی با حقوق خاص خود و فراتر از نُرْم‌های طبیعی سازمان‌های بین‌المللی تلقی نمود. با این وجود باید بیان کرد هنوز مبنایی روشن برای تفاوت اتحادیه اروپا و دیگر سازمان‌های بین‌المللی وجود ندارد (3-1: Kelemen, 2005). علاوه بر این، بحث مسئولیت ثانوی و تضامنی سازمان بین‌المللی و اعضای آن پیش خواهد آمد. مسئولیت تضامنی اعضا به موازات سازمان بین‌المللی ذی‌ربط صراحتاً در اسناد حقوق فضا پیش‌بینی شده است. بر این اساس می‌توان گفت اتحادیه اروپا و دولت‌های عضو آن به دلیل تحریم رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران مسئولیت تضامنی خواهند داشت و دولت ایران می‌تواند به انتخاب خود برای جبران خسارت علیه هر کدام از آنها یا هر دو اقامه دعوی کند.

نتیجه‌گیری

پیشینه توقف پخش شبکه‌های ماهواره‌ای ایران به قطع شبکه سحر ۱ در سال ۲۰۰۵ م باز می‌گردد و در ادامه قطع سایر شبکه‌های ماهواره‌ای کشورمان در مقاطعی ادامه یافت. البته، پخش مجدد تعدادی از شبکه‌های ایران از ماهواره‌ها پس از موافقتنامه ژنو آغاز شده است. توقف پخش برنامه شبکه‌های ماهواره‌ای جمهوری اسلامی ایران از سوی شرکت‌های ماهواره‌ای در حالی صورت گرفته است که برخی از این شبکه‌ها جنبه اجتماعی و آموزشی داشته‌اند (مانند شبکه‌های جام‌جم، سحر و قرآن) و سایر شبکه‌ها نیز جنبه خبری داشته‌اند و نمی‌تواند مصداقی از «خطر عمومی استثنایی» باشد.

تحریم‌کنندگان شبکه‌های ماهواره‌ای جمهوری اسلامی ایران، با عناوینی همچون اقدامات متقابل و اقتضائات تحریم‌های شورای امنیت و اتحادیه اروپا و نقض حقوق بشر از سوی جمهوری اسلامی ایران تلاش دارند به عمل خود مشروعیت بخشند، اما نباید فراموش کرد که این تحریم‌ها منجر به نقض برخی از اصول حقوق بین‌الملل همچون اصل آزادی اطلاعات و حق دریافت اطلاعات به‌عنوان یکی از اصول حقوق بشری شده است. قطع شبکه‌های ایران که خارج از قطعنامه‌های سازمان ملل و به‌طور چندجانبه و یا یکجانبه اعمال گردیده است ناقض اصولی از حقوق بین‌الملل عمومی و حقوق معاهدات همچون تعهدات قراردادی، اصل مصونیت اموال دولتی و اصول حقوق بین‌الملل ارتباطات را در پی داشته است. نقض این

تعهدات بین‌المللی و همچنین اصول حقوق بین‌الملل، موجبات مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها را فراهم می‌کند و حتی جمهوری اسلامی ایران را مجاز به توسل به اقدام متقابل می‌نماید. از سوی دیگر، در قبال عمل متخلفانه شرکت‌های پخش برنامه‌های ماهواره‌ای در قطع شبکه‌های جمهوری اسلامی ایران، برای دولت‌های مرتبط با آن شرکت‌ها نیز مسئولیت بین‌المللی متصور است زیرا بر اساس ماده ۸ پیش‌نویس مسئولیت بین‌المللی دولت (۲۰۰۱م) در صورتی که دستور، کنترل و یا هدایت شرکت توسط دولت احراز گردد، دولت مزبور مسئولیت بین‌المللی خواهد داشت. بر اساس موارد یاد شده، دولت جمهوری اسلامی ایران برای احقاق حقوق خود می‌تواند به مراجع قضایی بین‌المللی مراجعه کند.

نکته دیگر، لزوم اجبار و الزام‌آور بودن بیشتر مقررات در این زمینه است به طوری که اغلب قوانین مرتبط، جنبه توصیه‌ای دارند. در شرایط جدید جهانی که فن‌آوری نوین اطلاعات و ارتباطات، دیگر مرز نمی‌شناسد و حاکمیت دولت‌ها نیز مانند گذشته برای آن‌ها محدودیت پدید نمی‌آورد، کشورها ناگزیرند که در چارچوب سازمان‌ها، راجع به قانون‌گذاری فرامرزی ارتباطات و رسانه‌ها، به توافق برسند. در این عرصه دولت جمهوری اسلامی ایران و به ویژه سازمان صداوسیما با استفاده از جایگاه خود در ABU می‌توانند به ایفای این مسئولیت بپردازند و به سمت تدوین مقررات الزام‌آور در این عرصه گام بردارند.

در این میان، برای برخورد رسمی حقوقی با قطع احتمالی شبکه‌های برون‌مرزی سازمان صداوسیما از ماهواره‌ها باید راهکار و استراتژی حقوقی تدوین شود و با مشارکت مسئولان و دستگاه‌های مرتبط نظام، در سطح بین‌المللی در خصوص آن اقدام کرد. ضمن اینکه تشکیل شورای ویژه‌ای با هدایت و راهبری سازمان صداوسیما، معاونت برون‌مرزی و متشکل از دستگاه‌های مرتبط برای پیگیری حقوقی این موضوع در مراجع قضایی و غیرقضایی بین‌المللی همزمان با جریان‌سازی رسانه‌ای و پیگیری سیاسی در سطح بین‌المللی ضروری به نظر می‌رسد که در این زمینه، دستگاه دیپلماسی کشورمان می‌تواند نقش بسزایی ایفا نماید.

¹ The Asia-Pacific Broadcasting Union

محورها و پیشنهادهای رسانه‌ای

- روند تحریم‌های رسانه‌ای یکجانبه آمریکا علیه سازمان صداوسیما و به‌ویژه شبکه‌های برون‌مرزی آن در مستندی با استفاده از کارشناسان حوزه حقوق بین‌الملل و ارتباطات، واکاوی و جاه‌طلبی‌ها و قانون‌گریزی‌های آمریکا در این خصوص از زبان حقوق‌دانان تبیین گردد.

- بررسی لزوم قانون‌گذاری جدید در زمینه ارتباطات و رسانه‌ها در سطح بین‌المللی در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی همچون سازمان ملل و اتحادیه اروپا در برنامه‌های مختلف رادیویی و تلویزیونی با حضور صاحب‌نظران بین‌المللی.

- واکاوی برنامه‌های هدفمند برخی شبکه‌های ماهواره‌ای در راستای تخریب ارزش‌های انسانی، آداب و سنن، باورهای دینی، اخلاقی، فرهنگ‌ها و مداخله رسانه‌ای در جمهوری اسلامی ایران و سایر نقض اصول و قواعد رسانه‌ای بین‌المللی (به‌ویژه بی‌بی‌سی فارسی). این رویکرد شبکه‌های ماهواره‌ای غربی مغایر با قوانین حقوق بین‌المللی است که خودشان واضع آن بوده‌اند.

- برنامه‌سازی از «اصل آزادی اطلاعات و حق دسترسی مردم به اطلاعات» (از منظر حقوق بین‌الملل) و تبیین «قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در خصوص حقوق و آزادی‌های بنیادین».

- انتقاد از عملکرد افکام انگلیس در قبال شبکه‌های ضد ایرانی نظیر ایران اینترنشنال که در لندن مستقر بوده و آشکارا با نقض مقررات بین‌المللی با تروریست‌ها مصاحبه می‌کنند.

- بررسی مسئولیت بین‌المللی نهادهایی همچون سازمان ملل و اتحادیه اروپا در قبال تحریم‌های رسانه‌ای یکجانبه و چندجانبه کشورها و همچنین اقدام شرکت‌های ماهواره‌ای علیه پخش ماهواره‌ای شبکه‌های تلویزیونی ایران.

- تدوین استراتژی حقوقی برای برخورد رسمی حقوقی با قطع احتمالی شبکه‌های برون‌مرزی سازمان صداوسیما از ماهواره‌ها با مشارکت مسئولان و دستگاه‌های مرتبط و اقدام در سطح بین‌المللی

- توجه به مقوله اخذ مجوز پخش شبکه‌های برون‌مرزی نیز حائز اهمیت است؛ این امر، اگر در قالب ثبت شبکه ماهواره‌ای در اروپا باشد طبعاً آن شبکه به نوعی اروپایی محسوب خواهد شد که محتوای آن توسط ایران تأمین می‌شود ولی لازم است قوانین داخلی اتحادیه و کشور

مورد نظر رعایت گردد. اما، اگر اخذ مجوز در قالب ثبت شعبه یا نمایندگی شبکه در آن کشور باشد به نظر می‌رسد شخصیت حقوقی خارجی شبکه حفظ خواهد شد و مصونیت دولت و اموال دولت شامل حال آن خواهد شد.

- تحریم‌های فعلی و عدم دستیابی کامل ایران به فن‌آوری ساخت و پرتاب ماهواره تلویزیونی در مدار ثابت زمین و از سوی دیگر تعیین مهلت برای عملیاتی کردن طرح‌های ارتباطات ماهواره‌ای، امکان استفاده از نقاط تخصیص یافته مداری را برای ایران دشوار ساخته است. از آنجا که تمام کشورها موظف به استفاده اثربخش از منابع تخصیص یافته مداری هستند و اگر نتوانند از نقاط خود در مهلت مقرر استفاده نمایند، طبق همان قاعده استفاده اثربخش از منابع مداری، این نقاط به دیگر کشورها واگذار می‌شود، ضروری است به موازات پیگیری جدی ساخت ماهواره بومی و مستقل، مجریان امر در عرصه بین‌المللی تلاش کنند این قوانین تغییر کند و یا اینکه زمان بیشتر و امکانات بهتری با نظارت نهادهای مربوطه در اختیار کشورهایایی همچون ایران قرار بگیرد.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

- آذری، غلامرضا (۱۳۸۹)، *حقوق بین‌الملل و پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای* (جلد اول)، گروه مطالعات حقوقی سازمان صدا و سیما، تهران.
- اسلامی، شیدا (۱۳۹۲)، *جزئیاتی از تهدید شبکه‌های ایرانی توسط غرب*، قابل دسترسی در:

<http://www.farsnews.com/printable.php?nn=13920124000325>

- ایوبی، علی (۱۳۹۱)، *پرونده تحریم رسانه‌ای ایران؛ سکوت رادیو فردا*، قابل دسترسی در:
- <http://www.radiorooz.com/prtc.eqma2bqeila82.html>

- العالم (۱۳۹۱)، *اتحادیه اروپا در پس پرده حذف ایران از هاتبرد*، قابل دسترسی در:
- <https://fa.alalam.ir/news/384054>

- باشگاه خبرنگاران جوان (۱۳۹۰)، *یوتل‌ست «سحر» را دستاویز اصلی قطع شبکه‌های ایرانی از هاتبرد کرد*، قابل دسترسی در:

<https://www.yjc.ir/fa/news/4127779/>

- حدادی، مهدی (۱۳۸۲)، «تحریم‌های بین‌المللی، ابزار سیاست ملی یا ضمانت اجرایی بین‌المللی»، **مجله اندیشه حقوقی**، دوره ۱، شماره ۳، بهار، صص ۱۲۸-۱۰۹.
- حکمتی، فاطمه و ضیایی، سیدیاسر (۱۳۹۶)، **تحریم رسانه‌ای از منظر حقوق بین‌الملل**، تهران: انتشارات خرسندی.
- جباری قره‌باغ، منصور (۱۳۷۹)، «پخش مستقیم تلویزیونی از طریق ماهواره از دیدگاه حقوق بین‌الملل»، **مجله پژوهش حقوق و سیاست**، دوره دوم، شماره ۳، تابستان، صص ۹۵-۱۲۵.
- جعفری، فرشته (۱۳۸۳)، «میزگردپخش فرامرزی و حقوق ارتباطات رسانه‌ای»، **فصلنامه پژوهش و سنجش**، سال یازدهم، شماره ۳۹ و ۴۰، صص ۴۲-۹.
- دویچه وله (۲۰۱۲)، مجوز کار پرس‌تی‌وی در بریتانیا لغو شد، قابل دسترسی در:
<https://p.dw.com/p/13nPU>
- دویچه وله (۲۰۱۲)، «پرس‌تی‌وی» از ماهواره آسترا نیز حذف شد، قابل دسترسی در:
<https://p.dw.com/p/14XNQ>
- کدخدایی، عباسعلی (۱۳۸۰)، **اصول حقوقی حاکم بر پخش برنامه‌های ماهواره‌ای**، انتشارات سروش، تهران.
- کیا، علی‌اصغر (۱۳۸۱)، «نگاهی بر فن‌آوری ماهواره‌های پخش مستقیم»، **فصلنامه پژوهش و سنجش**، شماره ۳۰ و ۳۱، تابستان و پاییز، صص ۴۲۹-۴۰۹.
- زمانی، قاسم (۱۳۸۴)، «پخش مستقیم ماهواره‌ای و اقدامات متقابل در حقوق بین‌الملل با تأکید بر ارسال پارازیت، چالش‌های حقوقی پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای»، **گروه مطالعات حقوقی سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران**، سروش.
- زمانی، سیدقاسم (۱۳۸۹)، **تاملی بر حقوق مالکیت فکری ناشی از پخش مستقیم برنامه‌های تلویزیونی از طریق ماهواره**، همایش مالکیت ادبی هنری و حقوق مرتبط، تهران: پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ژوکف، ج.پ. (۱۳۵۱)، «اصول اساسی حقوق فضا» (ترجمه دکتر محمود حیدریان)، **مجله دانشکده حقوق و علوم انسانی**، دانشگاه تهران، شماره‌های ۹، ۱۰، ۱۱.

- ضیایی، سیدیاسر (۱۳۹۰)، «مداخله رسانه‌ای از منظر حقوق بین‌الملل عمومی»، پژوهش حقوق، سال ۱۳، شماره ۳۵

- ضیایی، سیدیاسر (۱۳۹۶)، قطع شبکه‌های تلویزیونی از ماهواره‌ها از منظر حقوق بین‌الملل، (مصاحبه با واحد پژوهش‌های کاربردی برون‌مرزی)، تهران.

- ضیایی، سیدیاسر و طباحی‌ممقانی، جواد (۱۳۹۰)، «مداخله رسانه‌ای از منظر حقوق بین‌الملل»، مجله پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۳۵، زمستان، صص ۳۳۸-۳۰۹.
- علایی، جبار (۱۳۸۷)، حقوق بین‌الملل و پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای. بخش دوم. قابل دسترسی در:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=8712140770>

- ستاد حقوق بشر (۲۰۱۳)، قطع یکجانبه شبکه‌های ماهواره‌ای نقض حقوق بین‌المللی است، قابل دسترسی در:

<http://www.humanrights-iran.ir/news-31426.aspx>

- شکراللهی، محمدرضا (۱۳۸۸)، ملاحظات قطع شبکه العالم بر پایه گفتمان جهانی شدن ارتباطات، وبسایت اتحادیه رادیو تلویزیون‌های اسلامی به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی شبکه خبری العالم، قابل دسترسی در:

<http://fa.alalam.ir/news/42070>

- معتمدنژاد، کاظم (۱۳۹۰)، «تحولات حقوق آزادی رسانه‌ها در عرصه‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی»، فصلنامه پژوهش حقوق، سال سیزدهم، شماره ۳۵، زمستان، صص ۴۴-۱.

- معتمدنژاد، کاظم (۱۳۸۲)، اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، چاپ پدیده گوتنبرگ، مرکز پژوهش‌های ارتباطات.

- مقدم، نسرین (۱۳۹۲)، هراس صهیونیست‌ها از قدرت قلم و کتاب، قابل دسترسی در:
<http://77.36.153.24/NewsPage.aspx?newsid=42954>.

- مطالعات حقوقی شورای راهبردی شبکه خبر (۱۳۸۹)، پخش برنامه‌های فرامرزی و نقض حقوق بین‌الملل با تأکید بر مداخله BBC فارسی در امور داخلی ایران، پس از انتخابات دهم ریاست جمهوری، تهران.

- موسی‌زاده، رضا (۱۳۸۹)، **بایسته‌های حقوق بین‌الملل عمومی**، تهران: نشر میزان.

- یورونیوز (۲۰۱۸)، عواقب تحریم صدا و سیمای ایران چه خواهد بود؟، قابل دسترسی در:

- <https://fa.euronews.com/2018/01/09/sanctions-against-iran-state-tv-and-their-consequences>

ب) منابع انگلیسی

- Butkiewicz, Ewa (1981-82), The Premises International responsibility of intergovernmental organizations, in: **Polish yearbook of International law**, vol.11, pp. 117- 140.
- I.C.J (2003), **Case Concerning Oil Platforms** (Islamic Republic of Iran v. United States of America), para. 162.
- Chetail, Vincent (2013), The Legal Personality of Multinational Corporations State Responsibility and Due Diligence: The Way Forward", chapter 5 of **Privatizing War. Private Military and Security Computnies** wincler Public International Law, L, University Press Available at: http://punjwers,ssr11.1/s3/pin/xls.clin?Alwlrait_irl
- Declan, McCullagh (2012), "How U.S. sanctions hurt Iranian Internet activists , available at: <https://www.cnet.com/news/how-u-s-sanctions-hurt-iranian-internet-activists/>
- Draft Convention on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries (2001), Supplement No. 10 (A/56/10), chp.IV.E.1, available at: <https://www.refworld.org/docid/3ddb8f804.html>
- Dupont. P-E (2012), Countermeasures and Collective Security: the Case of the EU Sanctions against Iran , **Journal of Conflict and Security Law**, Vol.17, 2012. Availabe at:http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2086415
- **Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries** (2001), p. 35, para. 4.

- Eutelsat Communications (2012), Eutelsat Statement on Islamic Republic of Iran Broadcasting (IRIB) , Available at: <http://www.eutelsat.com/news/compress/en/2012/pdf/Eutelsat%20Statement%20on%20IRIB.pdf>
- Falssili, FITil & Paul Solut (2012), a Top Salellite Proviler Cuits Off Irain State , Margarita Cale, Stabilization Clauses in International Petroleun Trainisalction", **30 Denver Journal of International Law and Policy**.
- Forrester, Michelle (2014), "A Practical Approach to Allocating Environmental Liability and Stabilizing Foreign Investment in the Energy Sectors of Developing Countries, **12 Colorado journal**, pp.156-61
- Hemmings Pritchard, David (2000), "Holding the media accountable: citizens, ethics, and the law", **Indiana University Press**.
- Interpretation of the Agreeinsciit of 25 March 1951 between the World Health Organization 11Egypt, Alvisory Opinions, **I.C.J. Reports**, 1980 .pp, 89-90, para. 37.
- Inter American Security Watch (2013), GlobeCast to Pull Plug on HispanTV , (10/12/1392), Available at: <http://interamericansecuritywatch.com/globecast-to-pull-plug-on-hispan-tv>.
- Kelemen, R. Daniel (2005), **Built to Last? Thie Durability of EU Filerialisin, Memo Prepal real for Conference on the 2007 Volume of the EU Studies Association's: State of the European Union**, Oxford University Press, Princeton University ,p.p.1-3.
- OFAC (2014), **General Lieense D-I with Respect to Certain Services, Software, and Hardware Incident to Personal Communication**,7 February.
- OFAC SDN: 15553 (2013), **Presidential Documents, Federal Register**, Vol.77, No.19.Executive Order of 13628 of February 6, (2013), OFAC SDN Number: 15764 (2013).
- **Presidential Documents, Federal Register** (2012), Vol.77, No.26, Executive Order of 13599. OFAC SDN Number: 15098 (2012).
- **Presidential Documents, Federal Register** (1997), Vol.62, No.162, Executive Order3059 of August19.
- Presstv (2013), Eutelast pressures STN to Pull Plug on Iran sAl-Alam Channel , (30/2/1393), Available at:

[http://www.presstv.com/detail/2013/02/24/290494/eutelast-moves-to-take-alalam-off-air./](http://www.presstv.com/detail/2013/02/24/290494/eutelast-moves-to-take-alalam-off-air/)

- Rony, Curvelo (2013), Brazilian Legislators Slams Moves to Take Iranian Channels Of Air (19/12/1392), Available at: http://www.livestation.com/en/press-tv/en/on_le/11411cl/c3c10/5f4b883c3ct_7912c001_b/513-brazilian-legislators-slams-imoves-to-lake-iranial11-clianniniels-off-air,
- **The Iran Threat Reduction and Syria Human Rights** (2012), Art.403, Public Law No: 112-158 (08/10/2012), Available at: <https://www.congress.gov/bill/112th-congress/house-bill/1905>.
- TFEU (2012), Treaty on the Functioning of the European Union, Art.7, **Official Journal of the European Union**, Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>.
- Kimmingit, M.T (2004), Corporalle Obligations Uncler International Law , **Paper Presented at the 71st Conference of the International Law Association**, Plenary Session on Corporate Social Responsibility and International Law, Berlin.pp. 422-427.